

Fimmtudaginn 16. janúar 1997.

Nr. 18/1995.

Ólöf Guðmundsdóttir

(Jakob Möller hrl.)

gegen

Landsvirkjun

(Hreinn Loftsson hrl.)

og gagnsök

Eignarnám. Skaðabætur.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Garðar Gíslason, Arnljótur Björnsson og Markús Sigurbjörnsson.

Stefnandi málsins í héraði, Björn Pálsson, skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 19. janúar 1995. Hann lést 11. apríl 1996. Með bréfi sýslumannsins á Blönduósi 22. apríl 1996 fékk ekkja hans, Ólöf Guðmundsdóttir, leyfi til setu í óskiptu búi, og hefur hún tekið við aðild málsins.

Aðaláfrýjandi krefst þess, að gagnáfrýjandi greiði sér aðallega 5.584.691 krónu, en til vara 3.130.116 krónur með tilgreindum ársvöxtum frá 18. maí 1991 til 21. október 1993, en dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá þeim degi til greiðsludags svo og málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti. Þá krefst aðaláfrýjandi þess, að gagnáfrýjandi verði sérstaklega dæmdur til að greiða sér 140.000 krónur í málskostnað fyrir matsnefnd eignarnámsbóta samkvæmt úrskurði nefndarinnar 4. febrúar 1993.

Gagnáfrýjandi krefst þess aðallega, að sér verði einungis gert að greiða aðaláfrýjanda 240.000 krónur auk 140.000 króna í málskostnað í samræmi við fyrrnefndan úrskurð matsnefndar eignarnámsbóta með almennum sparisjóðsvöxtum frá 4. febrúar 1993 til greiðsludags og að aðaláfrýjandi greiði sér málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti. Til vara krefst hann staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Deila málsaðila lýtur að því, hvaða landsréttindi og hve stór hluti lands aðaláfrýjanda að Ytri-Löngumýri hafi verið tekinn eignar-

námi af gagnáfrýjanda, hvaða verði það land skuli metið og hvort aðaláfrýjanda beri bætur fyrir svonefnda sjónmengun.

Dómkröfur aðaláfrýjanda fyrir Hæstarétti eru þær sömu og önnur og þriðja varakrafa hans í héraði. Aðalkrafa hans miðast við, að 18 hektarar lands hafi verið teknir eignarnámi, og er reist á því verði, sem hann gerði kröfu um fyrir matsnefnd eignarnámsbóta. Varakrafan miðast við það land, sem aðaláfrýjandi telur sannanlega hafa farið undir veg og línustæði með aðkeyrslum, samtals 4,09 hektara, en verðið á því reist, að gagnáfrýjanda beri að greiða sama verð og hann lét af hendi fyrir hvern þeirra 80,5 hektara lands, sem hann keypti með samningum við Svínavatns- og Torfalækjarhreppa og Blönduósbæ í mars 1990, eða sem svarar 520.811 krónum fyrir hvern hektara.

II.

Ekki verður fallist á með gagnáfrýjanda, að líta megi svo á, að eignarnám í þágu hans á landi aðaláfrýjanda taki einungis til takmarkaðra eignarréttinda. Verða bætur til handa aðaláfrýjanda ákveðnar samkvæmt því.

III.

Með vísan til forsendna héraðsdóms verður ekki fallist á, að stærð þess lands aðaláfrýjanda, sem tekið var eignarnámi, nemi 18 hekturum. Verður aðalkrafa hans því ekki tekin til greina.

Samkvæmt mati dómkvaddra manna, sem hefur ekki verið hnekkt, telst stærð þess lands aðaláfrýjanda, sem farið hefur undir raflínustæður og afleggjara frá línuvegi, vera alls 2,14 hektarar. Til viðbótar því landi, er ágreiningslaust, að land undir svokölluðum línuvegi, sem gagnáfrýjandi lagði og er 3 kílómetrar að lengd, sé 1,95 hektarar. Um það land er hins vegar til þess að líta, að í málflutningi fyrir Hæstarétti var óumdeilt, að línuvegurinn var á eins kílómetra kafla lagður á eldra vegi, sem var ekki gerður fyrir atbeina landeiganda, heldur, að virðist, vegna fyrri framkvæmda í tengslum við raforkuvirki. Ekkert liggur fyrir um, hvort landeigandi hafi þá leitað bóta vegna lagningar vegarins eða látið af hendi land undir hann án endurgjalds. Gagnáfrýjanda verður því ekki gert að greiða aðaláfrýjanda bætur vegna eignarnáms þess hluta landsins, 0,65 hektara. Samkvæmt þessu verður stærð hins eignarnumda

lands aðaláfrýjanda, sem gagnáfrýjanda ber að greiða bætur fyrir, talið nema 3,44 hekturum.

Eins og nánar greinir í héraðsdómi, hefur línulögn gagnáfrýjanda um land aðaláfrýjanda leitt af sér þá kvöð á jörðinni, að óheimilt er að byggja á 60 metra breiðu belti umhverfis línuna. Kvöð þessi skerðir forræði aðaláfrýjanda á landi sínu, og hefur gagnáfrýjandi ekki sýnt fram á, að telja megi hana aðaláfrýjanda að meinalausu. Verður því að taka tillit til þess við ákvörðun eignarnámsbóta.

Aðaláfrýjandi hefur ekki sýnt fram á, að land hans hafi rýrnað í verði vegna svokallaðrar sjónmengunar af háspennulínu gagnáfrýjanda. Telst fjárhagstjón hans af þeim völdum því ekki sannað, og verður gagnáfrýjanda ekki gert að greiða bætur af þeim sökum.

IV.

Í úrskurði matsnefndar eignarnámsbóta um bætur vegna eignarnámsins, sem um ræðir í málinu, er ekki rökstutt sem skyldi, á hvaða grundvelli komist hafi verið að niðurstöðu um fjárhæð. Eru því ekki efni til að reisa hér ákvörðun á bótum handa aðaláfrýjanda á úrskurði nefndarinnar.

Aðaláfrýjandi hefur leitast við að sýna fram á, að gagnáfrýjandi hafi greitt sem svarar 520.811 krónur á verðlagi við áfrýjun málsins fyrir hvern hektara lands, er keypt var með framangreindum samningum. Samningar þessir, sem voru um yfirtöku á landi, vatni og vatnsvegum, tjón á veiðihagsmunum og röskun og spjöll af völdum framkvæmda, voru gerðir vegna breytinga á veituleið Blöndu. Hafði gagnáfrýjandi ekki eignarnámsheimild fyrir henni, svo sem nánar er rakið í héraðsdómi. Vegna þessara ólíku aðstæðna og hagsmuna verður ekki talið, að unnt sé að hafa kaupverð lands í þeim samningum til hliðsjónar í þessu máli.

Aðaláfrýjandi hefur ekki lagt fram upplýsingar um gangverð eða fasteignamat jarðar sinnar. Verður því ekki komist hjá að ákveða bætur að álitum. Að öllu athuguðu þykja þær hæfilega ákveðnar í einu lagi fyrir allt framangreint tjón aðaláfrýjanda samtals 650.000 krónur. Þá verður gagnáfrýjandi einnig dæmdur til að greiða aðaláfrýjanda málskostnað fyrir matsnefnd eignarnámsbóta, sem var ákveðinn 140.000 krónur í úrskurði nefndarinnar. Verða aðaláfrýj-

anda samkvæmt þessu samtals dæmdar 790.000 krónur með vöxtum, eins og krafist er og greinir í dómsorði.

Gagnáfrýjandi greiði aðaláfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, svo sem í dómsorði segir.

D ó m s o r ð:

Gagnáfrýjandi, Landsvirkjun, greiði aðaláfrýjanda, Ólöfu Guðmundsdóttur, 790.000 krónur með þessum ársvöxtum af 650.000 krónum: 5% frá 18. maí 1991 til 31. sama mánaðar, 6% frá þeim degi til 31. júlí sama árs, 7% frá þeim degi til 10. október sama árs, 4% frá þeim degi til 31. sama mánaðar, 3,75% frá þeim degi til 20. nóvember sama árs, 3,5% frá þeim degi til 30. sama mánaðar, 3% frá þeim degi til 31. janúar 1992, 2,5% frá þeim degi til 10. febrúar sama árs, 2% frá þeim degi til 20. mars sama árs, 1,25% frá þeim degi til 30. apríl sama árs, 1% frá þeim degi til 10. ágúst 1993 og 1,25% frá þeim degi til 21. október sama árs. Frá 21. október 1993 greiði gagnáfrýjandi dráttarvexti samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 af 790.000 krónum til greiðsludags.

Gagnáfrýjandi greiði aðaláfrýjanda samtals 250.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 28. október 1994.

I.

Mál þetta, sem dómtekið var 19. október sl., er höfðað með stefnu, birtri 18. október 1993.

Stefnandi er Björn Pálsson, kt. 250205-4579, Ytri-Löngumýri, Svínatnshreppi, Austur-Húnavatnssýslu.

Stefnt er Landsvirkjun, kt. 420269-1299, Háaleitisbraut 69, Reykjavík.

Endanlegar dómkröfur stefnanda eru þær aðallega, að stefndi verði dæmdur til greiðslu eignarnámsbóta, að fjárhæð 10.150.858 kr., með ársvöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 með síðari breytingum frá 18. maí 1991 til þingfestingardags, 21. október 1993, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags.

Til vara eru eftirfarandi kröfur gerðar:

1. 6.501.541 kr.
2. 5.584.691 kr.
3. 3.130.116 kr.

Gerðar eru kröfur um sömu vexti og upphafsdag vaxta og um ræðir í aðalkröfu.

Pá er krafist málskostnaðar. Er þess sérstaklega krafist, að stefndi greiði 140.000 kr. í málskostnað vegna reksturs matsmáls fyrir matsnefnd eignarnámsbóta samkvæmt úrskurði nefndarinnar 4. febrúar 1993.

Af hálfu stefnda er þess aðallega krafist, að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda að öðru leyti en því, að stefnda verði gert að greiða stefnanda í samræmi við úrskurð matsnefndar eignarnámsbóta frá 4. febrúar 1993 242.000 kr. auk málskostnaðar, 140.000 kr., sem stefnanda hafi raunar alltaf staðið til boða, með almennum sparisjóðsvöxtum „frá þeim tíma“ til greiðsludags.

Til vara krefst stefndi þess, að stefnufjárhæð verði lækkuð stórkostlega og að upphafstími dráttarvaxta verði miðaður við uppkvaðningu dóms í málinu.

Pá krefst stefndi málskostnaðar að mati dómsins.

II.

Með lögum nr. 60/1981, 1. gr., var ríkisstjórninni veitt heimild til að semja við stefnda m. a. um að reisa og reka virkjun Blöndu í Blöndudal. Hinn 13. ágúst 1982 birtist auglýsing iðnaðarráðuneytisins í Lögbirtingablaðinu um fyrirhugaða virkjun. Með bréfi, dagsettu 28. mars 1984, veitti iðnaðarráðherra Landsvirkjun leyfi til að virkja Blöndu í Blöndudal. Auk leyfis til virkjunar var veitt leyfi „til byggingar flutningslína og aðveitustöðva sem nauðsynlegar eru vegna virkjunarinnar“. Með bréfi, dagsettu 30. apríl 1987, veitti iðnaðarráðherra Landsvirkjun leyfi til að „framkvæma eignarnám á vatnsréttindum, löndum, mannvirkjum og öðrum réttindum, eftir því sem við þarf vegna virkjunarinnar, samkvæmt 18. gr. laga nr. 42/1983 um Landsvirkjun, sbr. og V. og VI. kafla laga nr. 15/1923, að því leyti, sem stjórn Landsvirkjunar telur nauðsynlegt, til að unnt sé að leiða virkjunina til lykta á grundvelli leyfisins“. Árið 1989 fóru fram viðræður við eigendur Guðlaugsstaða og Auðkúluheiðar um breytingar á veituleið Blöndu til inntakslóns Blönduvirkjunar. Var þá veituleiðinni breytt frá því, sem framangreindar heimildir miðuðu við, og Blöndu veitt á nokkurra kílómetra kafla á mörkum Guðlaugsstaða og Auðkúluheiðar og að auki um Gilsvatn, sem er sameign þessara aðila. Að loknum viðræðum voru gerðir samningar milli

stefnda og nefndra aðila um yfirtöku á landi, vatni og vatnsvegum, tjón á veiðihagsmunum og röskun og spjöll af völdum framkvæmda í tengslum við gerð veituleiðar, en stefndi hafði ekki eignarnámsheimild fyrir þessari nýju veituleið.

Sáttafundir voru haldnir með aðilum máls þessa 10. júlí, 31. október og 7. nóvember 1990 um legu línunnar í landi stefnanda og fjárhæð bóta, en sættir tókust eigi.

Með bréfi stefnda til iðnaðarráðuneytisins, dagsettu 20. febrúar 1991, óskaði stefndi þess að taka eignarnámi „tiltekin landsréttindi í landi Ytri-Löngumýrar, Svínavatnshreppi, Austur-Húnavatnssýslu, vegna 132 KV háspennilínu frá Blönduvirkjun að byggðalínu“. Nánar tiltekið var um að ræða land undir vegslóða, þriggja kílómetra langan og 4,8 metra breiðan samkvæmt nánari lýsingu, og vildi stefndi fá að reisa 10 turnstæður samkvæmt nánari lýsingu. Fór stefndi ekki fram á fullkominn eignarrétt að landi undir veginn og línuna, heldur afnotarétt um ótakmarkaðan tíma. Tók stefndi jafnframt fram, að vegna ákvæða 404. gr. reglugerðar um raforkuvirki nr. 264/1971 mætti ekki byggja á 30 metra landsvæði beggja vegna línumiðju. Með úrskurði umhverfisráðuneytisins, dagsettum 26. apríl 1991, ákvað ráðuneytið, að línuleið um Stóradalsháls í Svínavatnshreppi, sýnd á uppdrætti Landsvirkjunar frá 27. september 1989, eins og honum hafði verið breytt 7. nóvember 1990, skyldi vera fullgilt skipulag og skilyrði byggingarnefndar Svínavatnshrepps við samþykki við línuleiðinni, þ. á m. um, að leyfi yrði ekki veitt, nema fyrir lægi skrifleg staðfesting landeigenda, úr gildi felld.

Með matsbeiðni, dagsettri 29. apríl 1991, fór stefndi þess á leit við matsnefnd eignarnámsbóta, að hún mæti bætur fyrir þau réttindi, sem eignarnámsheimildin næði til, samkvæmt 140. gr. vatnalaga nr. 15/1923, og jafnframt, að stefnda yrði heimilað á grundvelli 14. gr. laga um framkvæmd eignarnáms nr. 11/1973 að taka í sín umráð það land, sem eignarnámsheimildin tæki til. Með úrskurði 18. maí 1991 heimilaði matsnefnd eignarnámsbóta stefnda umráð lands að Ytri-Löngumýri í Svínavatnshreppi í samræmi við matsbeiðni, greinargerð og uppdrátt. Með úrskurði 4. febrúar 1993 mat nefndin hæfilegar bætur vegna þessa til stefnda 242.000 kr., og þá voru honum úrskurðaðar 140.000 kr. í málskostnað.

Með beiðni, dagsettri 5. apríl 1994, fór stefnandi þess á leit, að dómkvaddir yrðu tveir sérfróðir og óvilhallir menn til að mæla stærð þess lands, sem farið hefði undir 12 staurastæður stefnda í landi stefnanda. Nánar tiltekið var þess óskað, að mælt yrði annars vegar, hversu mikið land hefði farið undir 8 nyrstu staurastæðurnar, og hins vegar 4 syðri staurastæðurnar

með tilheyrandi raski, það er, hversu stórt það land væri, sem er undir staurastæðunum sjálfum, það land mal- og/eða grjótbórið í kringum staurastæðurnar, sem af þeim ástæðum væri ónothæft til ræktunar eða beitar, svo og, hversu mikið land hefði farið undir afleggjara frá línuvegi að staurastæðum, og yrði heildarstærð landsins tilgreind í hekturum.

Til að vinna hið umbeðna mat voru dómkvaddir matsmennirnir Jónas Snæbjörnsson verkfræðingur og Egill Bjarnason ráðunautur. Er matsgerð þeirra dagsett 4. ágúst 1994, og segir svo í niðurstöðu hennar:

„Niðurstöður mælinganna eru á meðfylgjandi töflu, sem sýnir, að stærð þess lands, sem raskað hefur verið við byggingu á 8 nyrstu staurastæðunum, og slóðir að þeim eru 1,65 ha. Unnið er að uppgræðslu á þessu landi, og hefur hluti þess tekið sáningu á grasfræi og áburði. Mat okkar er, að af þessu landi sé 1,0 ha ógróinn, en 0,65 ha séu að gróa upp og muni skila upp-skeru við áframhaldandi uppgræðslu.

Stærð landsins á Stórahálsi, þ. e. landsins, sem raskað hefur verið við byggingu á 4 syðstu staurastæðunum, er 0,49 ha, þar af 0,4 ógróið.

Samtals mælist því stærð þess lands, sem jarðraskið tekur til, 2,14 ha, þar af 1,4 ha nú ógróið.“

III.

Af hálfu stefnanda er til þess vísað, að í 67. gr. stjórnarskrár lýðveldisins Íslands nr. 33/1944 sé sagt, að eignarrétturinn sé friðhelgur og engan megi skylda til þess að láta af hendi eign sína, nema almenningsþörf krefji; þurfi til þess lagaheimild, og komi fullt verð fyrir. Af 2. mgr. 140. gr. vatnalaga nr. 15/1923 megi ráða, að bætur fyrir eignarnám samkvæmt þeim lögum, eins og um sé að tefla í þessu máli, skuli vera sem líkastar og bætur fyrir önnur lönd þar í grennd, sem jöfnum kostum séu búin. Séu þetta og þær viðmið-unarreglur, sem farið hafi verið eftir við mat á eignarnámsbótum samkvæmt vatnalögum fram að mati bóta í úrskurði matsnefndar eignarnáms-bóta.

Í máli þessu hátti svo til, að eignarnemi, stefndi, hafi keypt mikil lönd og réttindi, annars vegar af eigendum Guðlaugsstaða og hins vegar af Svínava-
vatns- og Torfalækjarhreppum og Blönduósbæ, og hafi stefndi greitt 512.791 kr. á hvern hektara. Lönd þau, er stefndi keypti af hreppunum og Blöndu-
ósbæ og Guðlaugsstöðum, séu ekki jöfnum kostum búin og land það, sem tek-
ið hafi verið eignarnámi úr jörð stefnanda. Gild rök séu til þess, að nyrstu 12
hektararnir úr landi stefnanda séu margfalt verðmætari en þau lönd önnur,
sem stefndi hafi keypt samkvæmt framansögðu. Allt að einu sé aðalkrafa
stefnanda einungis miðuð við kaupverð á heiðalöndum þeim, 80,5 hekt-

urum, sem stefndi hafi keypt. Sætti stefnandi sig við, að fullt verð í merkingu 67. gr. stjórnarskrár sé miðað við þetta verð. Í úrskurði sínum ákveði matsnefnd eignarnámsbóta stefnanda 110.000 kr. á hektara í bætur fyrir land sitt. Sú niðurstaða sé fjarstæð og órafjarri því, að stefnandi hafi fengið fullt verð fyrir þá eign sína, sem tekin hafi verið eignarnámi.

Eignarnámsheimildin skiptist í tvennt. Annars vegar sé beinlínis tekið eignarnámi land undir vegslóða og turnstæði. Hins vegar sé lögð sú kvöð á, að ekki megi hafa neins konar mannvirki á spildu, sem sé þriggja kílómetra löng og 60 metra breið. Á um það bil 2/3 hlutum þess lands, sem bundið er mannvirkjabannskvöðinni, sé afbragðs-ræktunarland og gott til bygginga, t. d. orlofshúsa. Enginn vafi sé, að til bygginga sé land þetta nú orðið verðlaust. Jafnvel þótt ekki væri litið til bygginga á þessu landi, hátti svo til, að á Ytri-Löngumýri sé nokkur hrossarækt, sem sé einn helsti vaxtarbroddur í landbúnaði nú. Hrossum sé þannig farið, að þau uni sér illa í námunda við mannvirki eins og háspennulínur, sem hvíni í, þegar vindur er. Með lagningu línunnar sé stórt landsvæði undir henni orðið vandnýtt til beitar hrossa. Hafi stefnandi því verið sviptur möguleikum til að nýta afbragðs-beitar- og ræktunarland til þess búskapar, sem nú kunni að vera hentugastur á því. Um andlag eignarnáms miði stefnandi við þau sjónarmið, að bætur skuli koma fyrir alla 18 hektarana, sem beint eða með kvöðum hafi verið teknir eignarnámi.

Yrðu nú þessar röksemdir ekki teknar til greina, sé í 3. varakröfu stefnanda miðað við það land, sem óumdeilanlega sé tekið eignarnámi, það er land, sem fór undir vegslóðann og turnstæðin. Í úrskurði sínum komist matsnefndin að þeirri niðurstöðu, að land þetta sé 2,2 hektarar. Niðurstaða nefndarinnar sé með öllu óskiljanleg. Vegslóðinn einn, 6,5 metra breiður að meðaltali með fláum og þriggja kílómetra langur, sé 1,95 hektarar. Samkvæmt lauslegum mælingum sé land það á undirlendi og Sólheimahálsi, sem sé undirlagt turnstæðum, að minnsta kosti 2,53 hektarar auk vegslóðans á þessum hluta landsins. Það grasgefna beitar- og ræktarland, sem óumdeilanlega hafi verið tekið eignarnámi, nemi því alls 3,84 hekturum. Landið á Stóradalshálsi, sem sé fyllilega jöfnum kostum búið við heiðalöndin, sé samkvæmt lauslegum mælingum að minnsta kosti 1,64 hektarar með vegslóða. Það land, sem óumdeilanlega hafi verið tekið eignarnámi, sé því 5,48 hektarar að stærð. Eftir að niðurstaða mælinga samkvæmt matsgerð hinna dómkvöddu matsmanna lá fyrir, breytti stefnandi kröfugerð sinni að þessu leyti og byggir á því, að landið, sem fór undir turnstæður, slóða frá vegi og að turnstæðum og veginn, sé samtals 4,19 hektarar (sic) [4,09 hektarar, 1,95 + 2,14 = 4,09].

Stefnandi telur, að turnstæðurnar séu lýti á hinni fögru bújörð sinni, og spilli þau fjárhagslegu verðmæti hennar. Blasi öll möstrin við af bæjarhlaði á Ytri-Löngumýri. Hafi stefnandi sjálfur sagt, að hann myndi glaður borga milljón, ef hann gæti losnað við þennan ófögnuð allan. Samkvæmt þessu sé augljóst, að stefnandi leggi á sjónmengunina fjárhagslegt mat, og sé bótakröfu fyrir hana í hóf stillt.

Um sundurliðun krafna hafi komið fram, að stefndi hafi staðið í umfangsmiklum landakaupum í heimahéraði stefnanda. Sé kröfugerð í máli þessu miðuð við verðlag á þeim 80,5 hekturum lands, sem stefnandi hafi keypt af Svínavatns- og Torfalækjarhreppum með samningum, gerðum 24. mars 1990. Samkvæmt aðalsamningum, dagsettum þann dag, hafi stefndi greitt 9.351.400 kr. á verðlagi í mars 1990, en það jafngildi 10.879.825 kr. í október 1993. Látið hafi verið líta svo út, að þetta væri heildarverð fyrir þessa 80,5 hektara. Svo hafi þó ekki verið. Með öðrum samningi, dagsettum sama dag, hafi stefndi tekið að sér í 2. gr. að greiða kaupverð, sem hrepparnir höfðu orðið ásáttir um við Blönduósbæ, fyrir eignarhluta bæjarins í upprekstrarfélagi Auðkúluheiðar og afréttarlandinu á Auðkúluheiði. Þetta endurgjald hafi numið 14.027.200 kr. á verðlagi í mars 1990 og jafngildi í október 1993 16.319.855 kr. Í sama samningi hafi stefndi tekist á hendur að greiða 7.500.000 kr. til byggingar sundlaugar við Húnavallaskóla á verðlagi í maí 1989, en það samsvari 10.560.000 kr. í október 1993. Enn hafi stefndi tekið á sig þá skyldu í samningnum að greiða 2.500.000 kr. á verðlagi í maí 1989, en það samsvari 3.520.000 kr. í október 1993. Samtals hafi því greiðslur stefnda fyrir 80,5 hektara úr landi Svínavatns- og Torfalækjarhreppa ekki verið 9.351.400 kr. á verðlagi í mars 1990, heldur 41.279.680 kr. Til þess að finna endurgjald, sem stefndi hafi greitt fyrir hvern hektara, megi deila í þessa fjárhæð með 80,5, og sé þá niðurstaðan sú, að stefndi hafi greitt 512.791 kr. fyrir hvern hektara.

Aðalkrafa stefnanda sé miðuð við ofangreint verð á hvern þeirra 18 hektara, sem stefndi hafi tekið eignarnámi, það er $18 \times 512.791 = 9.230.239$, auk 1.000.000 kr. vegna sjónmengunar, samtals 10.230.239 kr. Undir rekstri málsins lækkaði stefnandi fjárhæð þessa í 10.150.858 kr.

1. varakrafa sé við það miðuð, að stefndi hafi greitt 24.959.825 kr., það er án landsins, sem keypt hafi verið af Blönduósbæ, það er 310.060 kr. á hektara, það er $18 \times 310.060 = 5.581.080$, auk 1.000.000 kr. vegna sjónmengunar, samtals 6.581.000 kr. Stefnandi lækkaði þessa fjárhæð undir rekstri málsins í 6.501.541 kr.

2. varakrafa sé miðuð við þá kröfu, er stefnandi hafi sett fram fyrir matsnefnd eignarnámsbóta, sem hafi verið 294.883 kr. á verðlagi í ágúst 1992,

fyrir nyrstu 12 hektarana, sem teknir hafi verið eignarnámi, það jafngildi 305.646 kr. í október 1993 eða samtals 3.667.755 kr., og 152.823 kr. fyrir syðstu 6 hektarana, samtals 916.936 kr., auk 1.000.000 kr. vegna sjónmengunar. Sé krafa samkvæmt þessum lið því samtals að fjárhæð 5.584.691 kr.

3. varakrafa stefnanda sé miðuð við sama verð fyrir hvern hektara og í aðalkröfu, en einungis miðað við það land, sem telja megí, að farið hafi undir veg og línustæði með aðkeyrslum, alls $5,48 \text{ hektara} \times 512.791 = 2.810.085$, auk sjónmengunar, 1.000.000 kr., samtals kr. 3.810.095. Þessi kröfufjárhæð var lækkuð undir rekstri málsins í 3.130.116 kr. og þá miðað við, að það land, sem farið hefði undir veg og línustæði með aðkeyrslum, væri samtals 4,19 [4,09] hektarar.

Af hálfu stefnda er á því byggt, að samkvæmt 67. gr. stjórnarskrárinnar, sem sé rétthæsta heimildin um eignarnám, eigi „fullt verð“ að koma fyrir hin eignarnumdu verðmæti. Í máli þessu eigi við 2. mgr. 140. gr. vatnalaga nr. 15/1923. Þar komi fram, að batur fyrir lögnumið skuli aldrei metnar hærra en batur, sem metnar yrðu fyrir önnur lönd þar í grennd, jöfnum kostum búin, eða sams konar jafnverðmæt réttindi yfir slíkum löndum. Engin almenn lög hafi verið sett um fjárhæð eignarnámsbóta. Við ákvörðun fjárhæðar eignarnámsbóta gildi sú meginregla, að eignarnámspoli eigi aðeins kröfu á að fá bætt fjárhagslegt tjón, um batur fyrir ófjárhagslegt tjón sé ekki að ræða. Stefnandi geri kröfu um batur fyrir sjónmengun. Hér sé um að ræða kröfu um ófjárhagslegt tjón, miskabatur. Enginn grundvöllur sé fyrir slíkri kröfu. Stefnandi leggi sjálfur fjárhagslegt mat á sjónmengunina. Sé því mótmælt, að um geti verið að ræða fjárhagslegt tjón, enda sé krafan ekki rökstudd á neinn hátt og algerlega ósönnuð.

Þá beri stefnandi saman land sitt og önnur lönd, er stefndi hafi keypt. Andlagi eignarnáms og tilefni sé svo lýst í úrskurði matsnefndar eignarnámsbóta frá 4. febrúar 1993:

„Tilefni eignarnáms er lagning 132 kV háspennulínu frá Blönduvirkjun að byggðalínu vestan megin Blöndu. Andlag eignarnáms er réttur fyrir eignarnema til að reisa 12 turnmöstur í landi Ytri-Löngumýrar, leggja 4,8 metra breiðan vegslóða meðfram háspennulínunni og halda slóðanum við og kvöð um bann við mannvirkjum á 60 metra breiðu svæði undir og til hliðar við línuna á þriggja kílómetra svæði, og nái kvöðin því til 18 hektara lands í landi jarðarinnar Ytri-Löngumýrar.“

Hér sé því ekki um sömu réttindi að ræða. Aðstæður séu líka allt aðrar. Skýrt komi fram í matsbeiðni og í niðurstöðu matsnefndar eignarnámsbóta, að um eignarnám takmarkaðra landsréttinda sé að ræða. Mestu máli skipti í þessu sambandi, að samningar þessir hafi verið gerðir vegna þess, að

stefndi hafi breytt veituleið Blöndu til inntakslóns virkjunarinnar frá því, sem ákveðið hafði verið í upphafi og leyfi iðnaðarráðherra náði til. Hafi greiðslur falið í sér bætur vegna yfirtöku á landi, vatni og vatnsvegum, tjóns á veiðihagsmunum og röskunar og spjalla vegna framkvæmda. Um hafi verið að ræða mun umsvifameiri réttindamissi en í þessu máli, sem ekki verði lögð að jöfnu, sbr. 2. mgr. 140. gr. vatnalaga.

Stefnandi haldi því fram, að andlag eignarnáms sé í raun 18 hektarar, því að allt það land komi ekki til með að nýtast sér. Þessu sé vísað á bug. Stefnandi hafi áfram full afnot landsins, þ. e. þess lands, sem fari ekki beinlínis undir veginn og turnstæðurnar. Megi í þessu sambandi vísa til niðurstöðu matsnefndar, en þar segir:

„Matsnefnd telur, að byggingarbannið á 60 metra breiðu svæði undir og til hliðar við línuna hafi ekki út af fyrir sig í för með sér neitt fjárhagslegt tjón fyrir eignarnámsþola, enda um að ræða beitarlund eingöngu, og ekkert, sem bendir til, að unnt verði að nota til annarra verðmeiri þarfa í fyrirsjáanlegri framtíð. Byggingarbannið kemur ekki í veg fyrir, að land, sem fellur undir það, verði ræktað, sé þess kostur. Matsnefnd telur því, að eignarnámsþoli verði ekki fyrir neinu tjóni vegna byggingarbannsins og eigi því ekki rétt á bótum fyrir land það, sem undir bannið fellur.

Matsnefnd telur hins vegar ljóst, að beitiland hafi rýrnað sem nemur því landi, er undir vegslóða, aðkeyrslur og staurastæði hefur farið, og beri eignarnámsþola bætur fyrir það. Land þetta telur matsnefnd vera u. þ. b. 2,2 hektara að stærð og hæfilegar bætur fyrir missi afnota þess lands til frambúðar 242.000 kr., og hefur þá verið tekið tillit til þess, að rúmlega eitt og hálft ár er liðið, síðan eignarnemi fékk umráð og afnot landsréttindanna.“

Almennt megi segja um málalíbúnað stefnanda, að ókleift sé að átta sig á, hvernig sanna eigi einstaka þætti kröfugerðar hans. Hann slái fram fullyrðingum án rökstuðnings nema í formi enn annarra fullyrðinga. Hafi hann í engu bætt sönnunarfærslu sína frá málalíbúnaði fyrir matsnefnd eignarnámsbóta. Hann beri saman óskylda hluti og setji fram afar háar fjárhæðir í þeirri von, að það hafi áhrif til hækkunar bóttanna. Í því sambandi sé athyglisvert, að hann næstum tvöfaldi aðalkröfu sína frá kröfugerð sinni fyrir matsnefnd eignarnámsbóta. Allar upplýsingar og gögn hafi þó legið fyrir í eignarnámsmálinu, sem stefnandi reisi kröfur sínar á í þessu máli. Ekki sé gerð tilraun til að skýra þetta misræmi. Engin tilraun hafi heldur verið gerð til að hnekkja niðurstöðu matsnefndar eignarnámsbóta eða sýna fram á, að hún hvíli ekki á löglegum grundvelli. Engin ný gögn séu lögð fram, sem renni stoðum undir kröfugerð stefnanda frá því, sem var fyrir matsnefnd eignarnámsbóta. Því sé sérstaklega mótmælt, að stefndi hafi ekki viljað

semja um bætur og að ekki hafi verið um raunverulegar samningaviðræður að ræða af hans hálfu. Stefndi hafi ávallt verið reiðubúinn að semja á skynsamlegum grundvelli, en ekki viljað láta knýja sig til að greiða bætur úr öllu samræmi við þau verðmæti, sem um sé að tefla.

IV.

Háspennulína sú, er liggur í gegnum land stefnanda, nær frá stjórnstöð Blönduvirkjunar að byggðalínu við Blöndu. Í landi stefnanda liggur línan framan til á Stóradalshálsi, en beygir síðan til norðvesturs niður hliðar hálsins og þaðan yfir beitoland vestan við túnið á Ytri-Löngumýri og þaðan að Blöndu, þar sem hún tengist byggðalínunni. Línan er alls um 3 km að lengd.

Samkvæmt mælingum hinna dómkvöddu matsmanna, sem leggja ber til grundvallar, er stærð þess lands, sem farið hefur undir raflínustæður og afleggjara frá línuvegi að þeim, samtals 2,14 hektarar, þar af 1,4 hektarar ógróið. Í lýsingu matsnefndar eignarnámsbóta á raflínustæðunum og öðrum verksummerkjum vegna línulagnarinnar um land stefnanda, sem ekki hafa verið gerðar athugasemdir við af hálfu aðila og staðreynd var með vettvangsgöngu 19. október sl., segir m. a. svo:

„Á landinu eru tólf staurastæði. Hvert þeirra leggur ekki mikið landsvæði undir sig, þar sem það nemur við jörðu og er fest með stögum. Vegslóðinn liggur meðfram stæðunum, en þó ekki ætíð í sömu fjarlægð, og fer það nokkuð eftir aðstæðum á hverjum stað. Enda þótt ekki hafi ætíð verið farið eftir uppdrætti um staðsetningu vegslóðans, hafa breytingar ekki auk-
ið landspjöll. Frá vegslóðanum er aðkeyrsla að hverju staurastæði, og sums staðar er vegur því sem næst alveg við stæðið. Vegurinn og aðkeyrslurnar eru gerðar með malarfyllingu. Vegurinn er að meðaltali 6–7 metra breiður að meðtöldum fláa.“

Að áliti dómsins er Ytri-Löngumýri hefðbundin bújörð og notagildi jarðarinnar því við það miðað, enda þykir stefnandi ekki hafa sýnt fram á eða gert sennilegt, að breytingar verði þar á í bráð. Verður því að telja, að stefnandi eigi rétt á bótum fyrir missi beitarlands vegna framkvæmda stefnanda á jörðinni, en ósannað er, að stefnandi hafi borið eða muni bera annan fjárhagslegan skaða af þeim eða að verðgildi jarðarinnar hafi rýrnað vegna þeirra. Þá hefur stefnandi hvorki fært sönnur á né gert sennilegt, að hann muni bera fjárhagslegan skaða af byggingarbanni á 60 metra breiðu svæði undir og til hliðar við línuna, sem liggur yfir land hans, enda kemur það ekki í veg fyrir ræktun þess og nytjun fyrir búfé, þar með talin hross, eins og landkostir bjóða upp á.

Matsnefnd eignarnámsbóta hefur komist að þeirri niðurstöðu, að við framkvæmdir stefnda á Ytri-Löngumýri hafi beutiland jarðarinnar rýrnað sem nemi um 2,2 hekturum. Því mati hefur eigi verið hnekktt, og ber að leggja það til grundvallar.

Eigi eru lagaskilyrði til að dæma stefnanda bætur fyrir ófjárhagslegt tjón, þ. e. sjónmengun, í máli þessu, og verður því hafnað kröfu hans þar að lútandi.

Ekki verður litið fram hjá því, að stefnandi hefur áfram full afnot þess lands, sem tekið var eignarnámi, að undanskildu því landi, sem beinlínis hefur farið undir veg og raflínustæður. Verða bætur stefnanda til handa miðaðar við þá varanlegu beitarrýrnun, sem telja verður, að jarðrask stefnda hafi haft í för með sér, en samkvæmt framansögðu telst hún nema um 2,2 hekturum. Með vísan til þess, sem að framan er rakið, þykja bætur til stefnanda hæfilega ákveðnar 250.000 kr. Skal sú fjárhæð bera vexti samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 18. maí 1991 til uppkvaðningar dóms þessa, en dráttarvexti samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags.

Dæma ber stefnda til greiðslu málskostnaðar, sem þykir hæfilega ákveðinn 200.000 kr., og er þá ekki tekið tillit til virðisaukaskatts. Þá ber að dæma stefnda til að greiða stefnanda 140.000 kr. í málskostnað vegna reksturs matsmáls fyrir matsnefnd eignarnámsbóta samkvæmt úrskurði nefndarinnar 4. febrúar 1993.

Helgi I. Jónsson héraðsdómari kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Landsvirkjun, greiði stefnanda 250.000 kr. ásamt vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 18. maí 1991 til uppkvaðningar dóms þessa, en dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags.

Stefndi greiði stefnanda 200.000 kr. í málskostnað vegna reksturs máls þessa og 140.000 kr. í málskostnað vegna reksturs matsmáls fyrir matsnefnd eignarnámsbóta samkvæmt úrskurði nefndarinnar 4. febrúar 1993.
